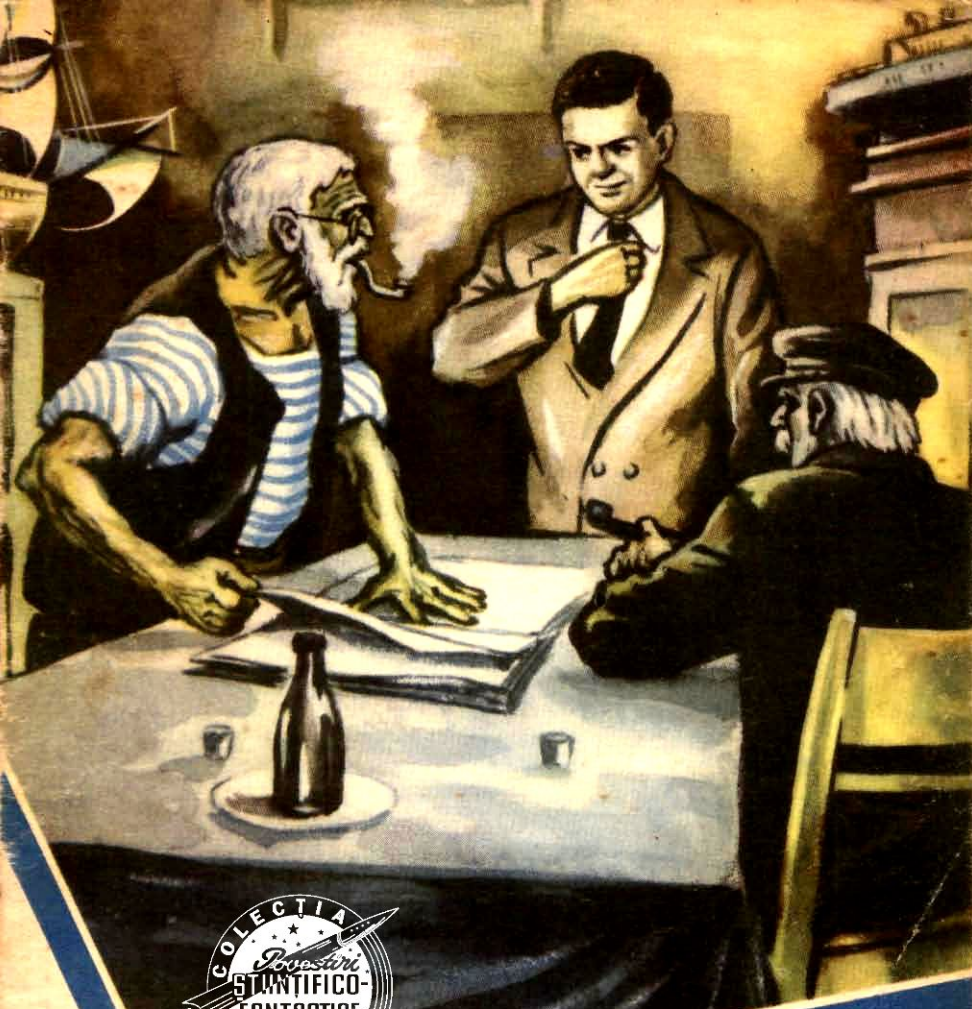

116

Colecția POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

H. MATEI

PASĂREA DE PIATRĂ

★

EDITATA DE REVISTA ȘTIINȚA ȘI TEHNICA

HORIA MATEI

PASĂREA DE PIATRĂ

★

Colecția „Povestiri științifico-fantastice"
116

Referent ştiinţific: conf. univ. N. BOTNARIUC

MANUSCRISELE NEPUBLICATE
NU SE ÎNAPOIAZĂ

★

MANUSCRISELE NEDACTILOGRAFIATE
NU SE IAU ÎN CONSIDERAŢIE

Coperta-desen: A. BUICULESCU

CAPITOLUL ÎNTÎI

unde aflăm ce căuta studentul Mircea Vornicu în Fundătura Geamandurii și facem cunoștință cu timonierul Miron Stoica

Tînărul care în dimineața zilei de 23 mai coborî din acceleratul 801 pe peronul gării Constanța purta un costum cenușiu și un pardesiu de ploaie. Din cînd în cînd își pipăia cravata cu un gest care devenise mașinal. In mină ținea o valiză mică din piele de porc, cu un cartonaș vîrît în celofanul prins de mîner; pe cartonaș, un nume dactilografiat: „Mircea Vornicu" și ocupația: „student".

Ceea ce izbea însă la tînărul călător nu era nici îmbrăcămintea, nici mica valiză, nici faptul că obișnuia să-și pipăie des cravata și desigur că nici trăsăturile regulate ale feței, ci ochii mari, inteligenți, deschiși cu nestăpinită curiozitate asupra lumii înconjurătoare și în același timp pătrunzători, îndreptați parcă spre interiorul lucrurilor.

Studentul Mircea Vornicu — îi vom spune de acum așa, căci nu avem nici un motiv să presupunem că numele și profesia înscrise pe cartonașul prins de geamantan nu corespund realității — ieși în micul parc de lîngă gară, îl străbătu cu pași mari și se îndreptă spre milițianul care dirija circulația la încrucișarea străzii principale cu strada poștei.

— Fii bun, îi spuse studentul pipăindu-și cravata cu gestul său obișnuit, și spune-mi cum pot să ajung în Fundătura Geamandurii.

Cel întrebat se scărpină după ureche, pe urmă fluieră la niște copii și-i amenință cu degetul că traversau în diagonală strada, apoi se mai scărpină o dată în spatele șepcii:

— Drept să vă spun, trăiesc de douăzeci de ani în oraș, dar n-am auzit de strada asta. S-o căutăm însă în ghid.

Scoase din buzunarul vestonului o cărticică și o răsfoi, urmărind în același timp cu coada ochiului ce se petrecea în sectorul de circulație ce-i fusese dat în grijă.

Cîteva minute mai tîrziu, misterul se lămuri: Fundătura Geamandurii e situată în partea de jos a orașului, nu departe de cartierul cunoscut sub numele de Anadolchioi. Este una dintre micile străzi ce se înfundă pe malul lacului Tăbăcarii, spre șoseaua proaspăt asfaltată pe care circulă troleibusele moderne spre Mamaia.

Mircea Vornicu își mai pipăi o dată cravata, apoi — după ce se interesă de unde trebuie să ia autobusul pentru a ajunge la adresa căutată — mulțumi pentru lămuririle primite și se amestecă printre trecătorii grăbiți ai acelei ore de dimineață.

Un sfert de ceas mai tîrziu, studentul se convinse că nu era nimic de mirare în faptul că un cetăţean care trăieşte de douăzeci de ani la Constanţa nu auzise de Fundătura Geamandurii : o stradă cu clădiri nou-nouţe, construite pe un teren ce nu de mult fusese viran. Miliţianul nu cunoştea strada, deşi locuia de douăzeci de ani în oraş, pentru motivul foarte simplu că acea stradă nu avea decît cîteva luni vechime...

Casa de la numărul 3 era proaspăt văruită şi cele cîteva ronduri de flori din curte arătau mîna pricepută a unui gospodar. La poarta acestei case bătu studentul nostru şi fu întîmpinat de un bătrînel şchiop, sprijinit într-un baston, care mai întîi încercă să potolească lătrăturile furioase ale cîinelui stîrnit de vizita străinului.

— Pe cine căutaţi ? întrebă apoi căutîndu-se prin buzunare după ochelari. Se vedea, după felul în care privea, că era miop. Părul alb, tăiat lung, îi ajungea aproape pînă la umeri ; purta un veston lustruit la coate, de un albastru cam decolorat, şi o şapcă veche de ofiţer de marină. Sugea tot timpul dintr-o pipă stinsă, o pipă veche, înnegrită.

Tînărul nu răspunse imediat. Se uită o vreme cercetător la faţa bătrînului, pe urmă spuse încet :

— Unchiule ! Nu mă recunoşti ? Sînt eu, Mircea...

Bătrînul, care între timp găsise ochelarii, şi-i potrivi cu un gest rapid şi privi peste gardul scund la tînărul său vizitator. Apoi deschise poarta şi-l îmbrăţişă cu căldură.

Cîteva minute mai tîrziu stăteau de vorbă pe veranda casei. La picioarele lor, cîinele — care înţelesese că străinul e un prieten — părea să urmărească atent convorbirea.

— Ce vînt te aduce în bătrînul nostru oraş ? De ce nu mi-ai scris că vii ? Aş fi pregătit cîte ceva...

— N-am prea avut vreme în ultimul timp. Tînărul părea cam încurcat. Dar trebuie să recunosc că e şi puţină neglijenţă la mijloc.

— Semeni cu taică-tău. Şi el e zgîrcit la scris. Spui că n-ai avut vreme. Oare ce ocupaţie poate să te absoarbă atît de mult, încît să uiţi cu totul pe bătrînul tău unchi ?

— Nu te-am uitat, protestă Mircea cam stingherit. Sînt student, adăugă el. În ultimul an...

— Ce studiezi ?

— Ştiinţele naturale.

— Hm !

Bătrînul stătu o clipă şi se gîndi, pe urmă dădu din umeri. Apoi îşi scoase pipa, o aprinse şi începu să pufăie. Mircea se foia neliniştit pe scaun. Ştia că în concepţia bătrînului singurele ocupaţii serioase — singurele „meserii vrednice de un om în toată firea", cum obişnuia să spună — sînt cele legate de marină. Bătrînul fusese ani de zile marinar, colindase multe ţări. Apoi un accident nenorocit, în care-şi pierduse un picior, îl silise să renunţe de a se mai îmbarca pe vreun vas. Obţinuse un post de funcţionar la căpitănia portului Constanţa ; îşi acceptase cu resemnare soarta şi era bucuros că poate totuşi trăi lîngă mare, că poate urmări mişcarea vapoarelor în port, că poate auzi mugetul sirenelor şi poate privi forfota neîntreruptă din jurul docurilor şi al silozurilor.

— Să ştii, unchiule, că meseria pe care am ales-o mă pasionează. E o ocupaţie foarte interesantă şi folositoare, mai ales în zilele noastre.

Celălalt dădu iar din umeri şi privirea îi alunecă pe geamul verandei, în depărtare, unde se vedeau pescăruşii săgetînd albastrul cerului de primăvară.

Tînărul continua să se agite pe scaunul său, pipăindu-şi nervos cravata

— Am venit, unchiule, zise într-un tîrziu, să mă ajuţi într-o... într-o chestiune de... cum să spun... într-o problemă cam încurcată.

Bătrînul marinar nu spuse nimic. Ridică doar sprîncenele şi privi spre nepotul său, aşteptînd deslușiri.

— Mă interesează, continuă acesta, unde pot să cercetez... să capăt o lămurire... despre un vas care, cu mulţi ani în urmă, a fost în portul Constanţa şi apoi s-a scufundat.

Nici de data aceasta bătrînul nu spuse nimic. Continua să fumeze, umplînd veranda de un fum înecăcios, care însă nu părea cîtuşi de puţin să-l stingherească.

— E vorba de cargobotul englez „Northern Star" *. In august 1916, plecînd din Constanţa, s-a ciocnit de o mină în largul portului Sfîntu Gheorghe şi s-a scufundat. Aş dori să aflu amănunte despre întîmplarea asta. Mă interesează ce încărcătură avea vasul, cui aparţinea şi — mai ales — dacă avea pasageri pe bord.

Bătrînul mai pufăi o dată din luleaua veche, marinărească, apoi întrebă :

— Şi pentru ce, mă rog, te interesează toate acestea ?

Studentul era vădit încurcat :

— Să vezi... e o chestiune... cum să spun... o chestiune legată de profesia mea. Pe vasul acela se afla o... un obiect care interesează foarte mult pe unul dintre profesorii mei.

Unchiul mai aşteptă un timp, pufăind din lulea, dar nepotul se închise într-o muţenie încăpăţînată.

— Bine, băiete, zise într-un tîrziu bătrînul. Dacă nu vrei să spui mai mult, nu spune. De fapt, nu-mi plac oamenii vorbăreţi. Cei care sporovăiesc multe au puţine în cap.

Işi scutură luleaua de tocul pantofului şi se ridică :

— Să mergem. Cunosc omul care ne trebuie.

Porniră prin Fundătura Geamandurii, unchiul înainte, şchiopătînd şi bocănind cu bastonul în dalele de piatră ale pavajului, nepotul după el, neîndrăznind să întrebe unde se duceau. Traversară linia ferată şi intrară pe una din străzile care duceau spre ţărm. După cîteva sute de metri, bătrînul marinar se opri în faţa unei case, care semăna destul de bine cu cea în care locuia el însuşi, şi bătu în poartă strigînd :

— Hei ! Deschide, bătrîne pirat !

Inăuntru nu se auzea nici o mişcare.

— Te-ai ferecat în vizuină ! ţipă bătrînul bătînd mai tare cu bastonul în poartă. Iţi numeri comorile adunate din tîlhării. Deschide, banditule !

In sfîrşit, un cap zburlit apăru la fereastră :

— Ce faci atîta gălăgie ? se răsti la unchiul lui Mircea drept bun venit. Nebunii ca tine ar trebui băgaţi în cămaşă de forţă.

Mircea îşi pipăi cravata şi chibzui că e mai bine să nu se amestece în convorbirea celor doi bătrîni, care se tratau reciproc cu atîta amabilitate.

---

* „Steaua Nordului" (n. r.).

Cîteva clipe mai tîrziu, „bătrînul pirat" apăru în curte și deschise poarta, mormăind ceva în barbă. Studentul avu prilejul să-l observe îndeaproape. Era mic de statură, dar se cunoștea că în tinerețe fusese foarte puternic. Fața, plină de zbîrcituri, era tăiată parcă în două de un nas coroiat și ascuțit, pe care se legăna o pereche de ochelari într-un echilibru nestabil. În spatele lentilelor, ochii mici — adumbriți de cele mai stufoase sprincene pe care le văzuse vreodată tînărul — clipeau mereu nervoși.

— Ăsta-i nepotul meu, îl prezentă bătrînul, nu fără o urmă de mîndrie. E student, adăugă apoi, fără să spună ce facultate urmează. Trecea sub tăcere amănuntul acesta, probabil fiindcă prietenul său împărtășea cam aceleași idei ca și el în materie de marină. Drept mărturie pentru aceasta stătea însuși decorul încăperii în care intrară.

Mircea Vornicu nu se aflase încă niciodată într-o asemenea odaie. Răspîndite pretutindeni — pe măsuțe, pe policioare, pe dulapuri sau atîrnate pur și simplu de perete ca niște tablouri — se aflau modele mici de vase: goelete, fregate și bricuri cu pînze, cargouri și remorchere, șlepuri și tancuri petroliere de diferite mărimi, barcazuri pentru cabotaj * și pacheboturi transoceanice. Pe o poliță specială se aflau vase militare, de la cele mai mici cum sînt canonierele, vedetele, torpiloarele și distrugătoarele și pînă la marile crucișătoare, cuirasate și vase port-avion; nu lipseau nici modelele unor submarine și ale unor dragoare și purtătoare de mine. În ceea ce privește execuția, modelele erau desăvîrșite; nu lipsea nici o pînză, bărcile de salvare — mai mici decît cojile de nucă — erau atîrnate la locul lor, te așteptai parcă să vezi elicele învîrtindu-se, fumul ieșind pe coșuri, vîntul umflînd pînzele elegantelor goelete și iahturi.

Intr-un colț al încăperii se afla un mic atelier cu scule mici, ca acelea de traforaj; pe masă, scheletul unui vas — din care nu se distingeau deocamdată decît etrava ** și cartinga *** centrală — arăta că neîntrecutul meșter al acestor minunate modele era chiar amfitrionul, cel pe care unchiul lui Mircea nu-l scotea din „tilhar" și „pirat". Iar alături, într-o vitrină, se aflau cîteva obiecte din care tînărul reuși să identifice un sextant ****, un colac vechi de salvare și un brevet de timonier pe numele Miron Stoica. I se păru o clipă că nu se află într-o casă de locuit, ci într-un muzeu naval.

Gazda urmărea cu vădită satisfacție privirea uimită și admirativă a studentului.

— Sextantul acesta, băiete, l-am mînuit vreme de treizeci de ani, deși eram doar un biet timonier. Cu sextantul acesta, băiete, l-am prins cu ocaua mică pe un căpitan de cursă lungă: băuse cam mult rom și calculase greșit coordonatele. Iar colacul ăsta mi-a salvat viața, în 1923. Eram timonier pe „Arriba Bolivar", o șandrama veche sub pavilion panamez. Trecusem de Canare cînd ne-a prins furtuna...

— Lasă sporovăiala, babă guralivă, se zborși unchiul. Pe băiat îl interesează altceva. N-am venit aici să ascultăm balivernele tale pe care le-am auzit de zeci de ori.

Mircea își pipăi cravata. El nu-l auzise încă pe timonierul Miron Stoica povestind. Dacă aceste povestiri ale sale erau la înălțimea

* Navigație de-a lungul coastei, pe distanțe mici (*n. r.*).
** Stinghiile de rezistență ale scheletului navei (*n. r.*).
*** Cabină pe punte unde se află comenzile navei (*n. r.*).
**** Instrument pentru măsurarea distanței unghiulare. În navigație se folosește pentru determinarea poziției unui vas (*n. r.*).

decorului din încăperea în care se aflau, atunci promiteau să fie cît se poate de interesante. Totuşi, unchiul său avea dreptate. Venise pentru altceva.

— Te-am adus aici, i se adresă unchiul, fiindcă epava asta bătrînă, care a fost odată timonier, e cel mai în măsură să te lămurească asupra vasului pe care-l cauţi. Şi acum, spune-i despre ce e vorba.

CAPITOLUL AL DOILEA

unde se vorbeşte din nou despre cargobotul „Northern Star" şi aflăm împrejurările tragice în care a murit naturalistul Şerban Darvari

Mircea se simţea intimidat. Timonierul se uita la el pe deasupra ochelarilor şi nasul său ascuţit semăna cu ciocul unei păsări de pradă. Totuşi, privirea era binevoitoare, exprimînd oarecare curiozitate amestecată însă şi cu o urmă de ironie.

Tînărul îşi pipăi cravata, apoi îşi drese glasul şi din nou îşi pipăi cravata.

— Vasul, zise în cele din urmă, se chema „Northern Star". Era un cargobot sub pavilion britanic. S-a scufundat în august 1916, în timpul războiului ; se pare că s-a ciocnit de o mină, în largul portului Sfîntu Gheorghe.

Se opri şovăind şi duse mîna la cravată :

— Mai mult nu ştiu, adăugă încet.

Miron Stoica îşi frecă miinile, şi ochii îi străluciră deasupra nasului coroiat.

— „Northern Star" zici că se chema vasul ? „Northern Star" ? He, he, băiete, chicoti el. Dacă nici bătrînul Stoica nu ţi-o spune ce vrei să ştii, apoi să ştii că nimeni de pe lumea asta n-o poate face.

Dintr-un dulăpior scoase o sticlă de rachiu şi trei păhărele pe care le umplu. Tînărul încercă să bea cu cei doi marinari, dar rachiul tare îi arse gîtul şi-l făcu să tuşească. Bătrînii îl băură însă de parcă ar fi fost apă. Şi fiindcă arsura rachiului nu li se păru destul de tare, îşi umplură lulelele cu tutunul lor iute şi înecăcios, învăluindu-se în fum.

— Îmi amintesc de „Northern Star", zise bătrînul timonier după ce fumă o vreme în tăcere. Mă întorsesem de curînd în ţară şi lucram ca pilot în portul Constanţa. Era război, şi treburile nu prea mergeau cum trebuie în marina comercială.

Mai turnă rachiu în pahare, ciocni cu unchiul şi se strîmbă cînd văzu că nepotul aproape că nu se atinsese de pahar ; apoi continuă :

— Chiar eu am pilotat pe „Northern Star" la ieşirea din port. Îmi aduc aminte fiindcă mai tîrziu am fost printre cei anchetaţi cu prilejul cercetărilor ce s-au făcut pentru a se stabili cauzele scufundării vasului. He-he ! Sînt mai mult de patruzeci de ani de atunci, dar bătrînul timonier are memorie bună...

Se opri şi se uită semnificativ la prietenul său :

— Nu ca alţii, adăugă apoi, ca alţii care s-au ramolit repede şi uită de la mînă pînă la gură.

Unchiul se înfurie și începu să mormăie în barbă, apoi atrase atenția nepotului său că nu trebuie să pună prea mult temei pe sporovăiala unei bătrîne epave.

— Vasul, urmă timonierul neluînd în seamă întreruperea, era un cargo de tonaj mijlociu, cam între zece și douăsprezece mii de tone. Construcție solidă, nu prea veche, aparținînd unei mari companii englezești. Dardanelele fuseseră închise de turci, ca urmare a războiului, pe cînd cargoul era la Odesa, așa că făcea cabotaj numai în sectorul nord-vestic al Mării Negre, cu încărcături mici, de ocazie, așteptînd sfîrșitul războiului ca să-și poată lua vînt spre mări mai largi. N-a mai apucat însă să iasă. S-a ciocnit de o mină și acum zace pe fundul mării, pentru vecie. La ieșirea din port, eu l-am pilotat. Nu știam că va fi ultimul său drum. Cu timonierul și cu șeful echipajului mă împrietenisem cît timp au stat ancorați la Constanța. Beam uneori cîte un păhărel și ne aminteam de porturile pe care le colindasem. Erau marinari încercați, spălați în toate apele. Timonierul — îl țin minte ca azi: era un vlăjgan voinic, un irlandez cu părul roșu și cam peltic — lucrase o vreme pe o balenieră în Marea Groenlandei...

— Lasă sporovăiala! mîrîi bătrînul. Pe băiat îl interesează vasul.

Celălalt dădu din umeri. Mircea își pipăi cravata și întrebă:

— A scăpat cineva de pe vas?

— Nici unul. Explozia a fost probabil foarte puternică și marea era furtunoasă în ziua aceea. Au murit cu toții. De aceea, cauzele nenorocirii au rămas o vreme nelămurite. Apoi a urmat o anchetă, care a stabilit că vasul s-a ciocnit de o mină. Ziarele vremii au făcut mare caz. Romînia era încă neutră, și politicienii care doreau intrarea în război de partea aliaților acuzau pe turci că au minat apele teritoriale romînești. Scufundarea lui „Northern Star" era socotită ca o provocare a puterilor centrale și a aliaților lor turci. Comisia guvernamentală care s-a instituit atunci m-a anchetat și pe mine. De aceea țin așa de bine minte unele amănunte cu privire la acel cargo englezesc.

— Pasageri avea pe bord?

Timonierul se gîndi o vreme.

— Nu-mi amintesc, spuse apoi. Sînt mai mult de patruzeci de ani de atunci. Dar cred că ai putea găsi o listă a pasagerilor, în cazul că au existat pasageri, în ziarele vremii. Asta, bineînțeles, dacă ai de unde să faci rost de aceste ziare.

Spunînd aceasta se uita pe sub sprîncene la tînăr zîmbind.

— N-o să fie ușor, adăugă, să găsești ziare atît de vechi.

— Nu mai chinui băiatul, mîrîi unchiul. Scoate hîrțoagele și spune-i ce vrea să știe.

Timonierul se înfurie:

— O să scot materialul cînd vreau eu, țipă, nu cînd îmi comandă un ageamiu ca tine.

Apoi continuă, întorcîndu-se din nou spre tînăr:

— He! He! Băiete, ce găsești la bătrînul Stoica poți să cauți mult și bine în altă parte.

Începu să cotrobăiască prin sertare, vorbind neîncetat:

— Ești simpatic, nu ca ramolitul tău de unchi. De aceea vreau să te ajut. Unchiul tău nu știe nimic, e un marinar de apă dulce.

— Ajunge! țipă bătrînul trîntind cu pumnul în masă și făcînd să zornăie paharele și sticla de rachiu. Timonierul făcea aluzie la

faptul că bătrînul servise cîteva luni pe un remorcher, între Brăila și Sulina. Or, se știe că pentru un marinar de cursă lungă a fi numit „de apă dulce" e o insultă gravă.

In sfîrșit, Miron Stoica găsi ce căuta: un registru mare. cu copertile verzi. Il aduse pe masă și, cînd îl deschise, Mircea văzu că pe fiecare filă erau lipite tăieturi din ziare. In timp ce bătrînul răsfoi registrul, reuși să prindă în fugă cîteva titluri „O balenieră norvegiană se ciocnește de un aisberg", „Un nou transatlantic lansat pe șantierul de la Livorno", „Tonajul flotei japoneze de pescuit"...

— In ce lună spuneai că s-a întîmplat ciocnirea? îl întrebă timonierul.

— In august, dacă nu mă înșel.

Miron Stoica mai întoarse cîteva foi, apoi se opri și bătu triumfător cu latul palmei pe registru:

— Am găsit!

Studentul luă registrul și citi următoarea informație, tăiată din ziarul „Curierul Dobrogei", cu data de 13 august, deci 27 august 1916 după stilul nou, și purtînd titlul „Misterul scufundării lui «Northern Star» continuă să dăinuiască":

> „După cum am anunțat în numărul nostru de ieri, se crede că vasul englezesc «Northern Star», care a părăsit în urmă cu cîteva zile portul Constanța cu destinația Odesa, a pierit. Intr-adevăr, vasul, care trebuia să sosească a doua zi dimineața la destinație, n-a sosit încă și nici n-a fost semnalat în altă parte.
>
> In afară de aceasta, în noaptea de 24 spre 25 august, în timpul furtunii care a bîntuit sectorul apusean al Mării Negre, valurile au adus la țărm sfărîmăturile unei nave, între care scîndurile unei lăzi purtînd inscripția : Liverpool.
>
> Sînt bănuieli că «Northern Star» ar fi fost atacat și scufundat de vase turcești de război sau că s-ar fi ciocnit de o mină plutitoare. A doua ipoteză pare mai probabilă, deoarece în comunicatele de război turcești din ultimele zile nu se menționează operații în acest sector al Mării Negre."

Mircea întoarse pagina și dădu peste o altă tăietură de ziar, tot din „Curierul Dobrogei", cu data de 28 august 1916. De data aceasta era o informație scurtă cu titlul: „Cercetări în chestiunea scufundării lui «Northern Star»". Informația era astfel redactată:

> „Răspunzînd unei note primite din partea amiralității britanice, autoritățile militare navale din portul Odesa au trimis o escadră formată din vedete rapide și dragoare de mine, sub protecția crucișătorului «Taiga», care au efectuat cercetări în sectorul unde se bănuiește că, în noaptea de 24 spre 25 august a.c., s-ar fi scufundat cargobotul englezesc «Northern Star». Cercetările au rămas fără rezultat.
>
> Se poate spune acum, cu oarecare siguranță, că pieirea vasului englezesc se datorează ciocnirii de o mină; în apropierea locului unde se crede că s-ar fi scufundat «Northern Star» s-au depistat mai multe mine plutitoare."

Mai departe, în același ziar și cu aceeași dată, tînărul găsi un comentariu amplu, din care își extrase următoarele rînduri pe care le notă într-un carnet:

„...Opinia publică romînească este indignată de faptul că o *«putere necunoscută»* a minat apele maritime în fața litoralului romînesc"...

„...Trebuie să se cerceteze în amănunțime spre a se stabili dacă nu cumva unele dintre minele plutitoare se află în apele teritoriale romînești. Faptul că sfărîmăturile vasului «Northern Star», scufundat în noaptea de 24 spre 25 august, au ajuns într-un timp relativ scurt la mal, face să se nască presupunerea că explozia s-a produs la mai puțin de trei mile marine de țărm (aproximativ 5,5 kilometri), deci în sectorul care — conform convențiilor internaționale — constituie teritoriu romînesc. Aceasta ar însemna o gravă violare a drepturilor noastre de națiune suverană"...

„...Romînia a păstrat pînă acum o strictă neutralitate în marele conflict mondial dintre puterile centrale și aliați. Minarea apelor sale teritoriale constituie o grosolană încălcare a neutralității, ce poate avea consecințe grave"...

Nerăbdător, tînărul răsfoi mai departe filele registrului verde. Următoarele aveau lipite numai tăieturi de ziar privind luptele navale ce se desfășurau în acele zile sîngeroase pe aproape toate mările și oceanele globului. Față de acestea, scufundarea lui „Northern Star" părea un eveniment mărunt, cu totul lipsit de însemnătate. Deodată ochii îi căzură asupra unei știri care-l făcu să tresară puternic. Cu inima bătînd, citi :

„Sîntem în măsură să informăm pe cititorii noștri că pe vasul «Northern Star», despre scufundarea căruia am relatat în numerele noastre precedente, se afla un pasager romîn, care a pierit astfel în condiții tragice, împreună cu întregul echipaj al vasului, în noaptea de 24 spre 25 august 1916.

E vorba de naturalistul romîn Șerban Darvari, care s-a distins în ultimii ani prin cercetările ce le-a întreprins cu privire la flora și fauna Deltei.

Naturalistul romîn Șerban Darvari era în drum spre Londra, ca invitat al consiliului de conducere al lui «British Museum». Deoarece drumurile europene au devenit foarte dificile — datorită operațiilor de război din vest și din Balcani —, regretatul naturalist urma să călătorească via Odesa-Petrograd, apoi prin Scandinavia, unde trebuia să se îmbarce pe un vas englezesc pentru Southampton.

Călătoria naturalistului romîn, singurul pasager pe bordul vasului «Northern Star», avea, se pare, un caracter confidențial. Din această cauză, vestea decesului său, în împrejurările tragice cunoscute, a fost aflată cu întîrziere. Cercurile științifice pretind a ști că Șerban Darvari ducea cu el unele materiale prețioase, al căror transport forma în bună parte scopul călătoriei sale.

Moartea naturalistului Darvari lasă un gol în..."

Tînărul student ridică ochii de pe registru și se gîndi o vreme, cu ochii pierduți în depărtare. Părea că uitase cu totul unde se află și de prezența celor doi bătrîni marinari, care goleau ultimele picături de rachiu, amintindu-și de chiparoșii din Beirut și de cîrciumile Marsiliei — și tratîndu-se cu obișnuitele „amabilități".

După o vreme, Mircea scoase din nou creionul şi începu să copieze cu febrilitate articolul în care se vorbea de moartea naturalistului Şerban Darvari. Era atît de prins de această îndeletnicire, încît în tot timpul cît a durat nu-şi pipăi măcar o singură dată cravata.

CAPITOLUL AL TREILEA

unde studentul Radu Balaban bea lapte de capră şi aflăm povestea haiducului Deli Osman

Cam în aceeaşi vreme cînd scena aceasta se desfăşura la Constanţa, o alta, oarecum asemănătoare, se petrecea cu aproximativ o sută de kilometri mai la nord, în satul de pescari Carachioi; satul e una dintre micile aşezări pescăreşti situate între lacul Razelm şi canalul Sfîntu Gheorghe, în marginea ostrovului Dranov.

Drumurile care duc la Carachioi sînt destul de dificile. De aceea satul e rareori vizitat de oameni străini de partea locului. Numai cînd şi cînd, cîte un vînător pasionat se încumetă să străbată terenurile mlăştinoase şi canalele întortocheate, mărginite de stufăriş şi plaur *, ca să găsească vînatul rar ce se aciuează aci în lunile fierbinţi de vară, dar mai ales în perioadele de pasaj din primăvară şi toamnă.

Casa bătrînului pescar Artimon Martiniuc, unde se petrece scena de care vorbeam mai sus, e situată în marginea satului, la liziera de sălcii ce înconjoară grindul ** cultivat pe alocuri cu pepeni verzi şi castraveţi.

Artimon Martiniuc e foarte bătrîn, dar pieptul lat şi braţele vînjoase, obişnuite să mînuiască talianele *** şi carmacele **** par să dezmintă faptul că de la naşterea lui s-au scurs aproape şaptezeci de ani. Era, pe vremuri, cel mai priceput şi mai îndrăzneţ dintre pescarii din Carachioi, care-l aleseseră ataman *****. Cei patru fii ai săi — dintre care cel mai vîrstnic se apropia de cincizeci de ani — au fost printre cei care au înfiinţat cooperativa de pescuit din Carachioi.

Scena ce se desfăşura în casa lui Artimon Martiniuc se asemăna cu cea de la Constanţa, din „muzeul" fostului timonier Miron Stoica, pentru mai multe cauze. Mai întîi, fiindcă tînărul care şedea în faţa bătrînului pescar era tot student la ştiinţe naturale, ba chiar coleg cu Mircea Vornicu, cel care îşi tot pipăia cravata şi se interesa de vasul „Northern Star". În al doilea rînd, fiindcă Radu Balaban — aşa îl chema pe colegul lui Mircea şi vizitatorul bătrînului Artimon — adusese vorba tot despre unele întîmplări ce se petrecuseră cu peste patruzeci de ani în urmă, în vara anului 1915. Mai mult decît

---

* Strat vegetal plutitor, gros de 1—1,5 m, format îndeosebi dintr-o ţesătură de rizomi de stuf (*n. r.*).

** Teren mai ridicat de-a lungul malului, format din aluviuni aduse de fluviu (*n. r.*).

*** Unealtă de pescuit, înfundată în apă cu ajutorul unor pari; foloseşte mai ales la prinderea scrumbiilor (*n. r.*).

**** Cîrlige pentru prins peşti mari, îndeosebi morunii şi nisetri (*n. r.*).

***** Şeful unei echipe de pescari (*n. r.*).

asta, studentul Radu Balaban se interesa, ca şi colegul său aflător la Constanţa, de naturalistul Şerban Darvari, cel care pierise la scufundarea lui „Northern Star".

— Imi amintesc, spunea Artimon Martiniuc răspunzînd unei întrebări puse de musafirul său, de vara lui 1915. Atunci s-a născut Filip, al doilea din fiii mei.

Tînărul făcu un gest de nerăbdare, dar apoi se stăpîni şi întrebă iar :

— Şerban Darvari, naturalistul care umbla după păsări ca să le împăieze, locuia la dumneata, nu ?

Bătrînul dădu din cap în semn de aprobare :

— Totdeauna locuia la mine. A fost de cîteva ori la noi, la Carachioi. In vara aceea a venit pentru ultima oară. De atunci nu l-am mai văzut. Am primit însă...

Radu Balaban era mult mai puţin calm decît colegul său Mircea Vornicu, care dovedise atît de multă răbdare şi înţelepciune în discuţia cu cei doi bătrîni marinari. De aceea îl întrerupse pe Artimon Martiniuc cu acelaşi gest de nerăbdare :

— Mă interesează cît a stat aici, în regiune, în vara anului 1915. Cu ce se îndeletnicea ? Il însoţea cineva în expediţiile lui ?

Bătrînul pescar se gîndi îndelung, punînd la grea încercare nervii tînărului student, care nici aşa nu prea se dovedise a fi înzestrat cu acea însuşire — după unii foarte preţioasă — care se cheamă răbdare..

— Nu pot spune chiar exact, făcu el într-un tîrziu, dar cred că în vara aceea a stat mai mult ca de obicei. Cît, n-aş putea să spun, dar cred că vreo patru sau cinci săptămîni. Băiatul meu s-a născut în ziua de 3 septembrie şi...

— Cam ce făcea Darvari aici ? Vreau să zic, care era programul său de lucru într-o zi obişnuită ?

Bătrînul pescar era cam stingherit de faptul că studentul îl întrerupea mereu. Naşterea celui de-al doilea fiu era, desigur, un eveniment mai însemnat în viaţa sa decît treburile cu care se îndeletnicea naturalistul Darvari. Totuşi, răspunse cu multă răbdare şi nu fără să se fi gîndit mai întîi :

— De obicei, pleca în zorii zilei cu barca, pe sahale * şi prin lacuri, în căutare de păsări şi de tot felul de animale. Avea şi puşcă, dar o folosea foarte rar. De multe ori pornea pe vreo japşă **, care răspundea spre ghiolul Deli Osman, unde stătea pînă după masă, cînd se întorcea. Seara, împăia vreo pasăre prinsă în cursul zilei sau se aşeza la masă şi scria cîteva ceasuri.

— Cine-l însoţea în expediţiile lui ?

— Aproape totdeauna fiul meu mai mare, pe care-l cheamă tot Artimon, ca şi pe mine. Ştiţi, la noi este datina ca primul născut...

— Ştiu, îl întrerupse din nou celălalt.

Privirea blîndă a bătrînului se întristă parcă. Se gîndi o vreme, apoi strigă către uşă :

— Marusia ! Marusia !

O fată blondă, cu coade şi ochi de peruzele, se ivi cu o cană în care era lapte şi cu o farfurie pe care se lăfăiau cîteva felii de cozonac auriu.

---

* Braţ al Dunării împotmolit la cele două capete (*n. r.*).
** Baltă formată prin revărsarea apelor (*n. r.*).

— Lapte de capră, făcu bătrînul către student, şi cozonac din ouă de lişiţă. Sînt gustările care se dau la oaspeţi...

Radu Balaban părea că nu mai are ochi decît pentru fată, care, după ce depuse cana şi farfuria pe masă, ieşi repede din odaie.

— Nepoata dumitale? întrebă tînărul.

— Da. E fata lui Artimon, fiul meu cel mare. Artimon îl însoţea pe naturalistul de la Bucureşti cînd pleca în ostrov. Artimon n-avea pe atunci nici zece ani, dar ştia să vîslească şi să împingă cu ghiondelul * barca şi era mare meşter la pus laţuri pentru prinderea păsărilor.

Studentul bău o înghiţitură de lapte acrişor, apoi se sculă şi începu să se plimbe cu mîinile în buzunare prin cameră.

— Cu fiul dumitale Artimon pot să vorbesc? întrebă.

— Numai seara. Acum e plecat la lucru. E pescar foarte priceput fiul meu, Artimon, adăugă bătrînul cu mîndrie. L-am învăţat unde sînt harmanele ** cele mai bune din ostrov şi acum e fruntaş în cooperativa noastră.

Tînărul se mai plimbă o vreme prin odaie, urmărit de privirea liniştită a bătrînului. Apoi bău o înghiţitură de lapte şi se opri în faţa lui Artimon Martiniuc, punîndu-i o mînă pe umăr:

— Să mă ierţi, moş Martiniuc, dacă te-am întrerupt de cîteva ori. Am mers toată noaptea cu trenul şi sînt obosit. Şi acum, dimineaţa, drumul prin stufăriş m-a istovit. Chestiunea aceasta cu naturalistul Şerban Darvari e foarte importantă pentru noi. Foarte importantă, înţelegi? Trebuie să ne ajuţi.

Bătrînul se miră că studentul vorbeşte la plural, că spune „să ne ajuţi" în loc de „să mă ajuţi", dar nu puse nici o întrebare şi nu lăsă cu nimic să se vadă mirarea lui. Dădu numai din cap în semn de aprobare:

— Dumneata ai venit cu o scrisoare de la tovarăşul profesor Murgu. E un vechi prieten de-al nostru, un prieten drag... Din păcate, de la o vreme vine rar.

Tînărul îşi reluă plimbarea prin cameră, agitat.

— Tovarăşul profesor Murgu, zise, ţine foarte mult ca cercetările mele de aici, de la Carachioi, să fie încununate de succes. Or, aceasta depinde în mare măsură de dumneata şi de fiul dumitale Artimon.

Pescarul nu răspunse. Urmărea, gînditor, plimbarea tînărului prin odaie. Acesta din urmă se opri din nou în faţa mesei, mai bău o înghiţitură de lapte, apoi se aşeză:

— Ce obiecte, întrebă, aducea Şerban Darvari din expediţiile lui?

Bătrînul începu să enumere pe degetele mîinii:

— Tot felul de păsări. Pe unele le împăia şi le împacheta într-un cufăr mare. Apoi aducea buruieni pe care le usca şi le lipea într-un registru cu coperţile groase. Pe urmă aducea cochilii de melc şi de scoică. Odată a venit şi cu un borcan plin de apă, în care înotau nişte gîngănii. Unii oameni din sat îl socoteau cam ţicnit. Cîteodată şi mie îmi venea să cred că nu e întreg la minte. Pe vremea aceea noi nu învăţasem încă să citim şi să scriem. Nu ştiam că oameni cu multă ştiinţă de carte se ocupă de viaţa păsărilor şi a gîngăniilor...

---

* Prăjină cu care se împinge barca (*n. r.*).
** Loc cu mulţi peşti (*n. r.*).

— Şi altceva? Ce mai aducea cu el? Gîndeşte-te bine, moş Martiniuc, poate îţi aminteşti.

Din nou, bătrînul păstră o vreme tăcere. Nerăbdător, studentul mai sorbi o înghiţitură de lapte, apoi întrebă:

— L-ai văzut vreodată aducînd ouă? De exemplu, vreun ou mai mare? Al unei păsări pe care dumneata, care te-ai născut şi locuieşti aici, n-o cunoşti? O pasăre care, după dimensiunile oului, trebuie să fie uriaşă? Gîndeşte-te bine, moş Martiniuc.

— Sînt mai mult de patruzeci de ani de atunci, murmură bătrînul. Cu toate astea, mi-aduc aminte că aducea şi ouă. Mă punea să-i spun de la ce fel de păsări sînt ouăle, şi pe cele pe care le cunoşteam i le arătam. Cîteodată punea şi pe copiii din sat să-i aducă pene de păsări sau ouă. Strînsese în lada lui pene de cormorani şi caţe, de egrete, stîrci şi ţigănuşi, de lebede, lopătari, prigorii, raţe şi tot felul de păsări. Cu ouăle făcea la fel...

— Dar un ou mare, pietrificat, nu găsise? Un ou al unei păsări imense, pe care n-o cunoaşte nici unul dintre pescarii din Carachioi?

Bătrînul dădu din umeri:

— Nu-mi aduc aminte. Poate Artimon, fiul meu cel mare, să vă poată lămuri. El îl însoţea pe învăţatul Darvari în drumurile ce le făcea prin păpurişuri şi spre ghiolul Deli Osman.

— În care parte se ducea mai des? Ultima dată cînd a fost aici unde a zăbovit mai mult?

— La ghiolul Deli Osman. Vreo două sau trei săptămîni a stat acolo. Ba, într-o vreme, nici nu mai venea seara în sat. Îşi dusese nişte pături în vizuina de pe insulă şi înnopta acolo. Fiul meu Artimon îi ducea mîncare.

— Vizuina de pe insulă? Ce fel de vizuină? care insulă?

Studentul păru deodată deosebit de interesat de cele ce-i povestea bătrînul pescar.

— Vizuina lui Deli Osman. Acest Osman a fost un haiduc care a sălăşluit mulţi ani prin aceste părţi. Îşi avea vizuina pe insula ghiolului. Acolo se ascundea şi-şi turna gloanţe pentru flintă. De la el îşi trage numele ghiolul.

Radu Balaban privi o vreme pe fereastră, în amiaza senină şi liniştită. Departe, pe malul bălţii de la marginea satului, cîteva plase de pescuit erau întinse între pari şi nişte femei dregeau cu sfoară ochiurile rupte. O barză plutea pe seninul albastru şi, după cîteva ocoluri, se aşeză pe hornul şcolii, unde rămase nemişcată.

Moş Martiniuc se foia neliniştit pe scaun.

— Spune-mi povestea lui Osman, îl rugă studentul, care-şi făcu socoteala că pînă la întoarcerea lui Artimon-fiul n-avea, oricum, ceva mai bun de făcut.

— S-ar putea, adăugă el gînditor, ca ascunzătoarea lui Osman, pe care o folosea şi naturalistul Şerban Darvari, să ne aducă unele lămuriri.

Bătrînul nu se lăsă mult rugat. Îi spuse povestea, aşa cum o ştia el de la bunicul său. Şi, în timp ce povestea, avea sentimentul de uşurare că în felul acesta se achită, măcar în parte, de datoria contractată prin faptul că nu-i putuse spune prea multe despre cercetările naturalistului Darvari în împrejurimile Carachioiului.

— Toate acestea s-au petrecut, începu bătrînul, cu mulți ani în urmă. Părțile acestea erau încă sub ocupația turcului și sultanul își trimitea slujitorii să aducă birurile, care se făceau tot mai mari.

Pe atunci trăia la Babadag un negustor pe nume Mehmet. Pe cît era de bogat pe atît era de hrăpăreț Mehmet. Negustoria mergea bine, și de două ori pe an ciobanul Osman pornea cu cîteva slugi să ducă turmele de oi ale negustorului la Stambul. Erau oi cîvirgic, oi de Dobrogea, cu carne gustoasă, vestite în toată împărăția turcească. La Stambul, Mehmet obținea preț bun pe ele și Osman, slugă credincioasă, se întorcea la Babadag cu pungile pline de mahmudele * și icosari ** galbeni. Atunci negustorul îi dădea cîțiva bani de aramă, iar Osman, în semn de mulțumire, îi săruta papucii.

O singură dată Mehmet s-a învrednicit să-i dea slugii sale Osman un ban de aur: într-o vară cînd, întorcîndu-se de la Stambul cu chimirul plin de aurul obținut din vînzarea oilor, pe Osman l-au atacat tîlharii. Ca un leu s-a luptat Osman pentru banii stăpînului și i-a răzbit pe tîlhari. L-au adus ceilalți slujitori, cu rănile sîngerînde, dar cu chimirul neatins.

Aișa, fata negustorului, i-a oblojit rănile, iar Osman, cu banul de aur obținut ca preț al vitejiei și credinței sale, i-a cumpărat o broboadă și dresuri femeiești.

Negustorul Mehmet s-a supărat de una ca asta și a pus slujitorii să-l bată pe Osman cu vergile, la scară. În aceeași noapte, Osman a fugit de la stăpîn și a luat-o și pe Aișa cu el. Negustorul s-a plîns cadiului *** din Babadag că Osman i-a furat bogățiile și fata. Nimeni n-a crezut că Osman, cel care a apărat cu atîta înverșunare avutul stăpînului, e hoț. Dar negustorul Mehmet avea trecere, și cadiul a trimis pe aga **** din Babadag cu o poteră să-i prindă pe fugari.

I-au ajuns între Hamangia și Tariverde, pe cai iuți și odihniți, cu care calul obosit al lui Osman nu se putea întrece. Osman s-a apărat vitejește, dar poterașii erau mulți și aveau arme bune. Cînd unul dintre ei a vrut să-l omoare pe Osman, Aișa a sărit în fața iubitului ei și hangerul a străpuns-o drept în inimă.

Văzîndu-și iubita înjunghiată, Osman a înnebunit. A răcnit ca o fiară turbată, apoi a smuls iataganul din mîna unui poteraș și a început să taie în stînga și în dreapta. Avea ochii roșii ca de sînge și spume la gură. I-a ucis pe toți oamenii agiei, pe urmă a închis ochii Aișei și a îngropat-o după datina turcească. Cîțiva ani după această întîmplare, în vîlceaua din apropiere a țîșnit un izvor, cu apă limpede, de unde beau drumeții însetați. Oamenii din partea locului îl numesc și astăzi: izvorul Aișei.

În noaptea următoare, Osman a năvălit în casa lui Mehmet din Babadag și l-a omorît. Apoi a luat banii negustorului și i-a împărțit la slugi. Cînd au sosit oamenii agiei, Osman era departe, prin cotloanele cele mai ascunse ale stufăriilor.

Trei zile mai tîrziu a tăiat niște negustori de la Mahmudia care mergeau cu marfă spre Tulcea.

Drumurile deveniseră nesigure, Osman devenise spaima bogătașilor. Nu s-a dat în lături să atace pe înșiși trimișii sultanului,

* Monedă turcească de aur (n. r.).

** Monedă turcească de argint sau de aur. Icosarii ca și mahmudelele, au circulat și în Țările Romînești (n. r.).

*** Judecător la turci (n. r.).

**** Șef al agiei, cu atribuțiile prefectului de poliție de mai tîrziu (n. r.).

pe saiggiii *, care se întorceau la Stambul să aducă birurile. Toate poterele trimise după el se întorceau așa cum plecaseră. Cunoștea păpurișul și stufăriile ca nimeni altul, avea ascunzători în sahalele întortocheate ale Dranovului, Gorgovei, Obretinului și prin lacurile de lîngă Caraorman.

Haiducul lovea fără milă, era mereu încruntat și în ochi avea sclipirea aceea de ură împotriva asupritorilor. Bogătanii l-au poreclit Deli Osman, adică Osman Nebunul, și așa i-a rămas numele.

Mulți bătrîni povesteau că Osman împărțea banii adunați din jafuri asupra negustorilor și slujbașilor Porții, nu-i ținea pentru el. Oamenilor săraci îi împărțea. Cînd s-a înecat, în timpul unei furtuni, un pescar bătrîn din Sarinasuf, un călăreț s-a oprit, noaptea, în fața casei pescarului și i-a aruncat văduvei o pungă cu galbeni. Un vecin, care ieșise în uliță, povestea că l-a recunoscut pe Osman în noaptea aceea cu lună plină. Și se mai povestea că tot Osman i-ar fi dat unui cioban tînăr din Zebil bani, să-și cumpere oi, ca să se poată însura cu fata pe care o iubea.

Și multe alte întîmplări din acestea se povesteau despre Deli Osman, haiducul crunt și hain cu negustorii bogați și care ajuta pe oamenii sărmani.

Cum a murit, nu știe nimeni. Dar mulți ani după ce nu s-a mai auzit nimic despre el, niște pescari, de la noi, din Carachioi, au descoperit o vizuină de-a lui, un fel de groapă săpată sub un deal și căptușită cu bîrne și piatră. Au găsit acolo o flintă ruginită și o ștanță în care haiducul își turna plumbul pentru gloanțe. De atunci, noi îi zicem ghiolul lui Deli Osman.

Bătrînul tăcu o vreme, apoi adăugă :

— Naturalistul Darvari înnopta cîteodată în vizuina lui Deli Osman. Își adusese pături acolo și o lampă cu gaz. Dimineața venea fiul meu cel mare, Artimon, și-i aducea de mîncare...

Pescarul se uită pe sub sprîncene la student, de parcă ar fi vrut să-i citească pe față dacă găsea interesantă povestea haiducului Deli Osman. Radu Balaban își goli paharul cu lapte, apoi rămase gînditor.

Într-un tîrziu ridică privirea spre Artimon Martiniuc și zise zîmbind :

— E foarte gustos laptele de capră.

CAPITOLUL AL PATRULEA

unde se vorbește, pentru prima oară, de „pasărea de piatră", iar studentul Radu Balaban crede că a făcut o descoperire extraordinară

Pînă după-amiază, cînd urma să sosească Artimon-fiul, Radu Balaban se plimbă prin împrejurimile satului, stînd de vorbă cu oamenii pe care-i întîlnea. Mai multă vreme a vorbit cu Marusia, căreia îi cerea tot felul de lămuriri despre canalele care duceau spre

* Slujbași ai Porții care strîngeau în Țările Romînești contribuția obligatorie în oi (n. r.).

ghiol şi despre cultivarea grindurilor, despre laptele de capră, desp vizuina lui Osman Nebunul şi despre multe altele. La un moment d îşi dădu seama că-i pune de cite două ori aceeaşi întrebare şi surprinse că-i făcea plăcere să stea de vorbă cu fata. Aceasta tr băluia prin curtea casei şi din cînd în cînd îşi ridica ochii de peruze spre student, răspunzîndu-i scurt şi politicos.

Artimon-fiul veni spre seară şi lui Radu Balaban îi plăcu im diat firea deschisă şi prietenoasă a pescarului. În cîteva cuvinte, st dentul îl puse la curent cu scopul vizitei sale.

— Îmi amintesc de naturalistul Darvari, spuse imediat pescaru Şi asta din două pricini : mai întîi fiindcă la noi vin foarte rar oa peţi. Şi, apoi, eram atunci la vîrsta cînd unele întîmplări, chiar mă runte, se întipăresc adînc în minte.

— Foarte bine, se bucură studentul. Tatăl dumitale mi-a spus că însoţeai, de obicei, pe Şerban Darvari în expediţiile sale.

— Da, aşa este. Cunoşteam de mic copil toate lacurile şi canalel mă descurcam binişor şi prin stufăriile din jurul ghiolului. Mai ale acolo îi plăcea naturalistului să-şi caute păsările.

— Ştiu toate acestea de la tatăl dumitale. Aş vrea să-ţi amin teşti, dacă se poate, dacă la ultima vizită a lui Şerban Darvari a remarcat ceva deosebit... Vreau să spun, dacă în ultimele zile înaint de a pleca înapoi la Bucureşti, Darvari n-a făcut vreo descoperir ieşită din comun... în sfîrşit, dacă n-a găsit ceva ce nu găsise înc pînă atunci...

Pescarul se uită nedumerit la student :

— Gîndeşte-te, îl îndemnă acesta. Poate erai cu el cînd a făcu descoperirea sau poate că ţi-a vorbit mai pe urmă de ea.

Artimon-fiul se gîndi o vreme, cu ochii pierduţi pe fereastră, î spatele căreia se zăreau marginile norilor însîngeraţi de razele apu sului de soare. Un stol de raţe sălbatice se îndrepta către miază noapte, desenînd un unghi ascuţit pe bolta care păstrase încă albas trul senin al sfîrşitului de primăvară.

— Nu-mi amintesc, zise, în sfîrşit, pescarul dînd din umeri c părere de rău. Apoi se întoarse către uşă, întocmai cum făcuse tatăl său cu cîteva ceasuri înainte, şi strigă :

— Marusia !

Ca şi cînd n-ar fi aşteptat decît aceasta, fata se ivi în prag, cu cana, paharul şi farfuria.

— Ştiu, zîmbi studentul către pescar, care deschisese gura să spună ceva. Ştiu. Lapte de capră şi cozonac din ouă de lişiţă. Sînt gustările pe care le daţi la musafiri. De azi dimineaţă, de cînd am venit, am făcut o adevărată cură cu aceste delicioase alimente.

Artimon-fiul zîmbi şi el. Pe urmă faţa lui redeveni serioasă.

— Îmi pare foarte rău că nu pot să-mi amintesc de vreo descoperire deosebită a naturalistului Darvari. Dacă mi-aţi spune despre ce e vorba, poate că...

Radu bău o înghiţitură de lapte, apoi începu să se plimbe, cu mîinile în buzunare, prin odaie, aşa cum făcuse şi în timpul convorbirii cu Artimon-tatăl.

— N-am vrut să te influenţez, spuse el, şi de aceea n-am pus întrebarea direct. Dar dacă nu se poate altfel... Mă interesează dacă Şerban Darvari nu găsise, la ultima lui vizită pe meleagurile astea, un ou de mărime neobişnuită.

— Un ou ? se miră pescarul. Totdeauna strîngea ouă. Nu cred să fi rămas vreun neam de pasăre de la care să nu fi luat ouă și pene. Unele păsări le lua cu totul și le împăia. Odată a venit cu niște colivii și...

— Știu, știu, îl întrerupse studentul nerăbdător. Dar nu despre asta este vorba. Oul la care mă refer nu e de la o pasăre obișnuită, care trăiește prin păpurișurile din jurul Carachioiului. E un ou mare, foarte mare. Și greu. Un ou de piatră.

— Un ou de piatră ?! zîmbi Artimon.

— Nu văd nimic de rîs în asta, făcu studentul cu amărăciune.

— Am zîmbit fiindcă mi-am adus aminte de poveștile copilăriei. Prin părțile noastre circulă o legendă despre „pasărea de piatră". Iarna, la gura sobei, bătrînii o povestesc copiilor.

— Încă o poveste ? Am mai auzit una astăzi : pe cea a haiducului Deli Osman. Mi-a spus-o tatăl dumitale.

— Povestea lui Deli Osman este adevărată. Cea despre „pasărea de piatră" e doar o legendă. La noi, cînd copiii nu sînt cuminți, mamele îi amenință că-i va răpi „pasărea de piatră". Legenda e foarte veche. Așa mă amenința mama cînd făceam una boacănă și sînt convins că fiica mea Marusia va face la fel cu copiii ei.

Radu Balaban își vîrî un deget între gît și gulerul cămășii. Apoi întrebă, într-o doară parcă :

— E vorba să se mărite ?

Pescarul ridică sprîncenele uimit :

— Nu... adică nu știu... despre asta n-am vorbit încă niciodată cu ea... abia a terminat școala medie...

Studentul se roși fără să-și dea seama. Își turnă un pahar cu lapte, numai așa, ca să facă ceva. Pe urmă se așeză la masă și spuse :

— Spune-mi legenda despre „pasărea de piatră".

Artimon-fiul era vădit încurcat :

— Prea bine nu mi-o amintesc nici eu. N-am mai auzit-o de multă vreme, cam de cînd aveam vreo doisprezece sau treisprezece ani.

Se opri gînditor, pe urmă adăugă zîmbind :

— N-am mai auzit-o din vremea cînd îl conduceam pe naturalistul Darvari prin canale și stufării, în căutare de păsări, gîngănii și buruieni.

— „Pasărea de piatră" făcea, îmi închipui, ouă de piatră, nu ?

Pescarul se bătu cu latul palmei peste frunte :

— Îmi amintesc acum de o întîmplare, zise mijindu-și ochii și privind departe în zare, ca pentru a readuce în minte unele scene aparținînd unui trecut îndepărtat.

— Într-o dimineață, continuă el, cînd îl conduceam pe naturalistul de la București pe una dintre sahalele ce răspund spre ghiolul Deli Osman, am pomenit de legenda „păsării de piatră". A sărit în sus ca ars. Era să răstoarne lotca și a trebuit să înfig ghiondelul ca s-o priponesc. A stăruit să-i povestesc imediat legenda și-mi punea mereu alte întrebări. După aceea mi-a spus că sînt un copil și că probabil nu cunosc cum trebuie legenda despre „pasărea de piatră". M-a întrebat cine din sat o cunoaște bine. L-am îndreptat către baba Paraschiva.

— Baba Paraschiva ? întrebă studentul. Cine e baba Paraschiva ?

— Este, sau mai bine zis a fost, fiindcă a murit de mult, o bătrînă care se ocupa cu tot felul de vrăjitorii.

Artimon-fiul zîmbi şi adăugă :

— Aşa credeam noi, pe vremea aceea, că se ocupa cu vrăjitorii. Dar astăzi îmi dau seama că nu era aşa. Baba Paraschiva era doftoroaia satului. Făcea descîntece de deochi, masaje cînd te durea „la lingurică" şi asista pe femeile satului la naşteri. Mare îndemînare avea însă la pusul prişniţelor cu nămol din ghiol, pentru durerile de şale. Ştiţi, noi pescarii cam suferim de reumatism, datorită condiţiilor în care eram nevoiţi să lucrăm pe vremuri. Acum, avem cizme de cauciuc...

— Îţi aminteşti dacă Şerban Darvari a vizitat-o pe doftoroaie ?

— Cum nu. Chiar eu l-am condus pînă la casa ei, aşezată în marginea satului, în partea unde acum e dispensarul. Pe vremea aceea nu exista dispensarul şi eram nevoiţi să ne mulţumim cu îngrijirile pe care putea să ni le dea baba Paraschiva. Toată lumea din sat cunoştea drumul ce ducea la casa babei.

Afară se întuneca. Marusia intră şi puse o lampă aprinsă pe masă. Studentul îşi mai turnă un pahar de lapte, îl duse la gură, dar se răzgîndi şi-l puse iar pe masă :

— Nu-ţi aminteşti de loc, întrebă, de legenda „păsării de piatră" ?

Pescarul se gîndi o vreme. Pe urmă :

— După cum v-am spus, sînt mulţi ani de cînd n-am mai auzit-o. In mintea mea stăruie, foarte nelămurit, imaginea pe care am desprins-o din povestirile mamei : o pasăre mare, hidoasă, de piatră, al cărei fîlfîit face un zgomot ca bubuitul de tunet. Ziua stă ascunsă prin stufăriile neumblate, dar seara iese după pradă. Se hrăneşte numai cu carne de om şi vai de pescarul care întîrzie seara pe lîngă harmane, fiindcă ghearele ei de piatră se înfig adînc şi sfarmă totul... După cum vedeţi, sînt poveşti bune numai pentru copii.

— Nu, zise studentul încet. Nu sînt de loc bune pentru copii.

Pescarul dădu din cap şi privi o vreme, gînditor, ţînţarii strînşi în jurul lămpii fierbinţi.

— Aveţi dreptate, zise apoi. Cînd eram mic, uneori nu puteam adormi cu gîndul la pasărea cea hidoasă. Cînd urla vîntul, o auzeam parcă bătînd în geam cu ciocul ei de piatră.

Se uită la Radu Balaban, cu privirea lui deschisă, şi adăugă, cu un zîmbet abia mijit :

— Am s-o sfătuiesc pe fata mea, pe Marusia, să nu spună copiilor ei povestea înspăimîntătoarei „păsări de piatră".

In noaptea aceea studentul se gîndi îndelung la cele aflate şi adormi tîrziu. Cînd se sculă a doua zi dimineaţă, deşi soarele abia răsărise, nu-l mai găsi pe Artimon-fiul, care plecase cu brigada lui de pescari la muncă.

— Plasele şi cîrligele, îl lămuri Marusia, se controlează înainte de răsăritul soarelui.

Studentul mai ceru cîteva lămuriri în legătură cu pescuitul, apoi întrebă :

— *Cum pot ajunge la casa babei Paraschiva ?*

Fata îi indică drumul şi adăugă :

— Acum nu mai locuieşte nimeni acolo. Casa e cam dărăpănată. Oamenii o ocolesc fiindcă se spune că baba Paraschiva se îndeletnicea şi cu vrăjitoria.

— Dumneata crezi în vrăji ?

Fata dădu din umeri :

— Firește că nu. Tinerii satului nu mai cred în vrăji, în stafii sau în alte asemenea bazaconii.

— Dovedește-mi că-i adevărat !

Marusia ridică sprîncenele uimită :

— Cum ?

— Însoțește-mă pînă la casa babei.

Fata izbucni în rîs. Pe urmă alergă în casă, își scoase șorțul și-și puse un batic viu colorat pe cap. Porniră spre marginea satului, în partea unde se afla dispensarul, a cărui clădire modernă domina peisajul în care coliba dărăpănată a babei Paraschiva apărea cu totul anacronică.

— Cum se face că nu crezi în vrăji ? o întrebă studentul.

— Fiindcă la școală am învățat care e adevăratul tîlc al acelor lucruri socotite de bătrîni ca vrăji sau minuni. Am avut profesori foarte buni la Tulcea. Ei ne-au arătat și cine avea interesul să-i facă pe oamenii simpli să creadă în prostiile acelea.

— Cînd ai terminat școala ?

— Anul trecut.

— De ce n-ai urmat mai departe ? Nu ți-ar fi plăcut să te înscrii la vreo facultate ?

— Ba da. Dar în toamnă m-am îmbolnăvit și bunicul spunea să stau un an acasă.

Se uită în zare, unde se vedeau, pînă departe, stufăriile întrerupte de ochiuri strălucitoare de apă și papura unduindu-și caierele pufoase în suflul ușor al vîntului de dimineață.

— Mi-ar plăcea, zise visătoare, să studiez viața plantelor și a animalelor, să dezleg tainele naturii, să cercetez în amănunt acel minunat mecanism care face ca uliul, plutind pe cer, să-și vadă prada de la mii de metri, rațele sălbatice să se orienteze fără greș pe distanțe uriașe, castorul să clădească cu neîntrecută măiestrie adevărate fortărețe în malurile apelor, iar morunul și cega să părăsească în fiece primăvară marea sărată, urcînd pe apa dulce a Dunării, pentru a-și lăsa icrele. Aș vrea să pătrund toate secretele acestei imense împărății a păsărilor, a peștelui și a stufului care este Delta, ale acestor nespus de bogate locuri unde m-am născut și pe care le-am îndrăgit.

Radu Balaban o privi cu ochi mari. Vedea parcă o altă Marusie în fața lui ; o Marusie ce semăna foarte puțin cu fata tăcută și timidă care nu știa decît să aducă lapte de capră și cozonac atunci cînd o striga bunicul sau tatăl...

După cîteva minute ajunseră la casa locuită cîndva de baba Paraschiva : o bojdeucă sărăcăcioasă, lăsată într-o rînă, cu pereții scorojiți și murdari.

— Baba Paraschiva a murit de mult, zise fata. Cred că nici nu împlinisem cinci ani. Dar mi-aduc aminte de ea. Era bătrînă cînd a murit, foarte bătrînă. Se spune că avea peste o sută de ani. Cît avea în realitate, nimeni nu putea să spună. Cred că nici ea nu mai știa socoteala anilor. Noi, copiii satului, ne țineam după ea pe uliță. Ea ne amenința cu gheara de piatră și...

— Gheara de piatră, tresări studentul. Ce fel de gheară ?

Fata izbucni în rîs :

— Avea o bucată de piatră, cioplită ca o gheară de pasăre. O legase de toiagul în care se sprijinea. Pretindea că e gheara legen-

darei „păsări de piatră", care trăiește prin stufărille ascunse și se hrănește cu carne de om. Bineînțeles că toate astea sînt povești.

— Și poveștile au cîteodată un sîmbure de adevăr, făcu studentul gînditor.

Dădură ocol casei. Din gardul scund care o înconjura pe vremuri nu mai rămăseseră decît cîteva scîndurele stinghere și pe jumătate putrezite. Geamurile mici și afumate erau aproape toate sparte și abia se mai țineau in giurgiuvelele crăpate, innegrite și cu chitul căzut. Peste ușa în care se căsca gaura unde fusese clanța erau bătute, în cuie mîncate de rugină, două stinghii.

— N-o să fie prea greu să intrăm, remarcă Radu și împinse una dintre ferestre, care cedă imediat cu un scîrțîit neplăcut.

Fata avu un fior :

— De ce să intrăm ? întrebă.

— Ți-e teamă de gheara de piatră ? făcu ironic studentul.

Marusia se uită la el. Apoi, fără să spună vreun cuvînt, pătrunse prima, prin geamul scund, în singura încăpere a casei. Radu o urmă.

Odaia în care se aflau era aproape complet lipsită de mobilă. Numai într-un colț se afla, răsturnat, un scaun scund, cu trei picioare, dintre care unul rupt. Lîngă el, un ceaun negru, pentru mămăligă, găurit în fund și coclit.

— În ceaunul ăsta, șopti fata, își fierbea baba buruienile.

Vorbea în șoaptă fără să-și dea seama. Poate fiindcă nu voia să tulbure liniștea acestei încăperi unde nu pătrunsese nimeni de mulți ani, după cum o dovedeau praful gros așternut pretutindeni, mirosul de igrasie și mucegaiul, mușchiul ce se prinsese de scîndurile umede și putrezite ale dușumelii.

— Să plecăm de-aici, adăugă fata. Mi-e frig și miroase urît.

Se îndreptă spre fereastra pe unde intraseră și prin care pătrundeau razele luminoase și calde ale soarelui, ca o chemare a lumii de afară, a lumii pline de aer proaspăt și fremătînd de viață intensă.

Studentul mai rămase cîtva timp în odaie. Porni de-a lungul pereților și alunecă pe mușchiul verde și lipicios care căptușea scîndurile putrede ale podelei. Aprinse un chibrit ca să destrame pentru o clipă intunericul ce se cuibărise mai ales prin colțuri. O șopîrlă fugi speriată, vîrîndu-se într-una dintre crăpăturile peretelui lepros. Chibritul se stinse. Radu călcă din nou pe mușchiul lunecos și de data aceasta căzu.

— Ce s-a întîmplat ? se auzi vocea Marusiei de afară. Ce cauți acolo ?

— „Gheara de piatră" ! strigă studentul, sprijinindu-se de podea ca să se ridice și strănutînd din cauza prafului pe care-l stîrnise căzînd.

Mîinile lui dădură peste un obiect ce semăna cu un baston. Rămase așezat pe jos și aprinse un alt chibrit. Cînd văzu obiectul pe care-l ținea în mînă trase un chiot de bucurie care risipi dintr-o dată atmosfera sumbră ce domnea în cocioaba dărăpănată și prăfuită a doftoroaiei. „N-am căzut degeaba" — își zise.

Cîteva clipe mai tîrziu încălecă prichiciul ferestrei și ieși în aerul proaspăt și limpede al dimineții, unde îl aștepta Marusia.

— Brrr, făcu fata și se scutură rîzînd. Parcă vii într-adevăr din bîrlogul unei vrăjitoare.

Radu Balaban scoase batista şi începu să şteargă praful gros de pe toiagul pe care-l găsise in odaia babei.

— „Gheara de piatră" ! exclamă Marusia şi tresări.

— Da, zise Radu. Laba „păsării de piatră". Ţi-e teamă s-o atingi ? De ce-ai tresărit ?

— Nu ştiu... sînt amintirile copilăriei... baba ne amenința cu gheara... aveam atunci virsta cind poveştile se imprimă puternic. Mintea fragedă a copilăriei e foarte receptivă la asemenea povestiri. Copiilor mei, cind oi avea, le voi spune alte poveşti.

De sub batista tînărului apăru piatra in formă de gheară. Era lunguiaţă şi închipuia trei degete, terminate cu gheare ca la şopîrle. Piatra era veche şi cu mici crăpături circulare, ca feţele oamenilor ciupiţi de vărsat. Degetele erau curbate, semănînd într-adevăr cu laba unei păsări de pradă, a unei păsări uriaşe.

Studentul o privi o vreme nemişcat, apoi trăsăturile sale se însufleţiră. O apucă pe Marusia de braţ şi o zgîlţii, pradă unei agitaţii subite :

— Marusia ! Mă auzi, Marusia ? S-ar putea să mă înşel, dar dacă nu, ne aflăm in faţa unei descoperiri extraordinare ! O descoperire de care o să se vorbească mult...

CAPITOLUL AL CINCILEA

unde profesorul Victor Murgu primeşte oaspeţi şi aflăm despre o interesantă corespondenţă purtată, în urmă cu o jumătate de veac, între savanţii George Antim şi Anton Racotă

Cititorul îşi aminteşte desigur că dacă studentul Radu Balaban a găsit multă solicitudine la bătrînul pescar Artimon Martiniuc, aceasta se datorează faptului că venise cu o recomandaţie de la profesorul Murgu. Şi atunci cititorul se va fi întrebat, poate, cine este profesorul Murgu, cel care se bucură de atîta trecere la Carachioi şi despre care bătrînul pescar spunea : „E un vechi prieten de-al nostru, un prieten drag..."

Profesorul Victor Murgu este considerat drept unul dintre cei mai de seamă naturalişti ai ţării noastre, iar monografia sa despre Delta Dunării este preţuită astăzi ca fiind una dintre cele mai bune lucrări in materie şi citată de către specialiştii din numeroase ţări. Este profesor la Facultatea de ştiinţe naturale şi geografie, unul dintre reorganizatorii Muzeului de zoologie şi coautor al unuia dintre proiectele pentru recoltarea şi valorificarea stufului din Deltă.

Specialitatea profesorului Victor Murgu este însă paleontologia. El este autorul a peste o sută de lucrări despre fosilele aflate în depozitele sedimentare din ţara noastră, între care se cuvine să cităm studiul său despre scheletele mamuţilor de tipul Elephas planifrons murgi, găsit in împrejurimile satelor Căiuţi şi Pralea din regiunea Bacău.

La cîteva zile după vizita studentului Mircea Vornicu la Constanţa şi după cea a studentului Radu Balaban la Carachioi, profesorul Victor Murgu chemă pe cei doi tineri în vila sa din cartierul liniştit situat în apropierea lacului Floreasca. La întrevedere lua parte încă un profesor: Emil Pravăţ, de la Institutul de petrol, gaze şi geologie, autorul cunoscutului studiu despre aplicarea izotopilor radioactivi în cercetările geologice.

Geologul Emil Pravăţ este un cunoscut mai vechi de-al profesorului Victor Murgu, căruia îi fusese student, cu mulţi ani în urmă. După cum se ştie, paleontologia * este acea ramură în care biologul şi geologul se întîlnesc pe un teren comun, şi Emil Pravăţ — deşi şi-a dedicat ultimii ani elaborării unor metode practice de prospectare geologică prin carotaj radioactiv — n-a uitat nici o clipă cursul de paleontologie pe care-l audiase ca student şi pe care profesorul Murgu ştiuse să-l facă deosebit de atrăgător.

Aceştia sînt dar cei trei oaspeţi pe care profesorul Murgu i-a primit, în această frumoasă după-amiază de iunie, în biblioteca lui.

Aşezat stîngaci pe un colţ de fotoliu, în poziţia caracteristică timidului, Mircea Vornicu clipea din ochi des, pipăindu-şi din cînd în cînd cravata. Radu Balaban, în schimb, se înfundase cu totul în fotoliul său şi privea visător către ornamentele tavanului; gîndurile lui erau departe în clipa aceasta, tocmai în satul Carachioi — şi autorul acestor rînduri crede că nu comite nici o indiscreţie precizînd că obiectul gîndurilor lui Radu Balaban erau ochii de peruzele ai Marusiei, fata lui Artimon-fiul şi nepoata bătrînului pescar Artimon Martiniuc...

Cît despre geologul Pravăţ, acesta privea cu oarecare melancolie pe cei doi tineri, amintindu-şi de vremea cînd avea vîrsta lor şi audia cursurile interesante ale profesorului Victor Murgu. Fusese unul dintre studenţii preferaţi ai renumitului paleontolog şi — pe vremea aceea — se aflase de multe ori în încăperea aceasta, chemat de bătrînul savant pentru diferite lucrări. După atîţia ani, iată-l din nou în biblioteca sobră, cu pereţii tapisaţi cu cărţi ai vilei de pe malul lacului Floreasca...

Gazda era un bărbat mai degrabă scund, cu părul sur şi mişcări vioaie, cu mîinile nervoase de care se folosea în argumentaţie prin gesturi reţinute, dar expresive. Mîinile acestea albe, cu degete lungi şi subţiri, prin pielea cărora răzbăteau vinişoarele albăstrii, erau atît de caracteristice, încît Emil Pravăţ se gîndi că le-ar putea recunoaşte dintr-o mie.

— Să rezumăm, deci, spunea profesorul Murgu, datele problemei, aşa cum se prezintă ele în clipa de faţă, în lumina cercetărilor efectuate de tinerii noştri prieteni. În felul acesta ne vom putea da seama de etapele următoare ale cercetărilor noastre.

Avea o voce plăcută şi o dicţiune foarte clară, consecinţă a îndelungatei lui practici la catedră. Ascultîndu-l, Emil Pravăţ se gîndi

* Ştiinţa care se ocupă cu studiul plantelor şi animalelor care au trăit în epocile anterioare şi care ne sînt cunoscute din resturile păstrate în stare de fosile.

fără voie: „Omul acesta nu îmbătrîneşte. La fel arăta şi la fel vorbea şi în urmă cu douăzeci de ani."

Profesorul Murgu deschise o mapă veche de piele incrustată cu *motive venețiene, aflată în fața lui pe birou, și continuă:*

— Pentru ca prietenul meu şi profesorul vostru Emil Pravăț să fie pus în curent cu cercetările noastre şi pentru ca să înțeleagă de ce l-am chemat aici şi ce propunere intenționăm să-i facem; de asemenea, pentru ca voi să înțelegeți de ce v-am trimis la Constanța şi la Carachioi cu misiuni care ar fi putut să vă pară ciudate, am să încep cu lectura acestor scrisori pe care le-am descoperit în arhiva Muzeului de istorie naturală din Bucureşti.

Răsfoi printre hîrtiile din mapă, fără să se întrerupă:

— Lucrez actualmente la o monografie a muzeului, cu care prilej m-am ocupat îndeaproape de activitatea marelui nostru înaintaş George Antim, cel care la începutul veacului nostru a completat muzeul cu o serie de piese prețioase, cu care ne mîndrim şi astăzi. In arhiva acestei instituții am descoperit o corespondență voluminoasă, pe care George Antim o ducea cu muzee similare şi cu naturalişti din toate colțurile pămîntului. Dintre aceste scrisori, cîteva se referă la cazul nostru. Sînt redactate în vara anului 1916 şi adresate lui Anton Racotă, care pe atunci se afla la Paris. Marele om de ştiință romîn Anton Racotă conducea, pe vremea aceea, publicația „Archives de paléontologie", post ce-i fusese încredințat ca o răsplată a marilor sale merite de cercetător. Permiteți-mi ca, dintr-o primă scrisoare datată: Bucureşti, 3 iulie/1916, să vă citesc un fragment.

Profesorul Victor Murgu îşi puse ochelarii, apoi alese din mapă o foaie dactilografiată, avînd cîteva rînduri subliniate cu creionul roşu:

> „Zilele trecute s-a prezentat la muzeul nostru tînărul naturalist Şerban Darvari. Nu cred ca dumneavoastră să vă fie cunoscut numele său. A publicat cîteva lucrări cu privire la flora şi fauna Deltei, lucrări mediocre, care nu aduc aproape nimic nou în acest domeniu. In schimb, în activitatea sa practică, a reuşit să culeagă cîteva frumoase exemplare de **Ardeea purpurea, Haliaetus albicilia, Cygnus olor, Phalacrocorax** * şi altele pe care le-a împăiat, aducîndu-le din Deltă.
>
> Pentru muzeul nostru am achiziționat de la el, încă de anul trecut, un şarpe de apă de tipul **Natrix tesselata**, achiziție care s-a făcut cu destulă greutate, deoarece tînărul e foarte avid de bani şi — din păcate — muzeul nu se prea bucură, după cum ştiți, de sprijinul financiar al dregătorilor noştri.
>
> De data aceasta, tînărul Darvari pretinde a fi făcut o descoperire senzațională: oul pietrificat al unei păsări jurasice de tipul **Archaeopteryx** **. Spre deosebire de **Archaeopteryx** însă, care după cum ştiți nu era o pasăre uriaşă, Darvari susține că

---

* Numele ştiințific al unor păsări: stîrcul purpuriu, codalbul, lebăda mută şi cormoranul *(n. r.)*.

** Jurasicul este a doua perioadă a erei mezozoice, cînd au apărut primele reptile *(n. r.)*.

pasărea lui ar fi avut dimensiuni foarte mari și că reprezintă o specie necunoscută pînă acum paleontologilor.

Mai departe, tînărul Șerban Darvari pretinde că pentru suma de 10.000 de lei aur, el ar putea indica locul unde s-ar găsi un calcar litografic cu o impresiune a păsării sale necunoscute.

10.000 de lei aur! Chiar dacă am da crezare spuselor sale, de unde să luăm atîția bani? Am încercat să-l conving să-mi arate oul, dar a refuzat. Nu vrea să spună nici regiunea unde l-a găsit. In schimb, m-a anunțat că a intrat în legătură cu administrația lui «British Museum» din Londra și că dacă nu vreau să pierd «prilejul de a deveni o celebritate internațională», după cum s-a exprimat pe un ton destul de impertinent, trebuie să mă grăbesc să procur banii.

Primul meu impuls a fost să-l dau afară din birou pe tînărul care cobora știința la o vulgară afacere comercială. Dar apoi m-am gîndit că descoperirea lui — dacă într-adevăr a făcut o asemenea descoperire — nu trebuie să se piardă pentru țara noastră. Cei de la «British Museum» au mijloacele materiale necesare achizițiilor de acest fel. In această privință e destul să ne gîndim la trista poveste a așa-zisului «calcar de la Solnhofen», care prezintă multe asemănări cu nu mai puțin trista poveste a descoperirilor făcute de mercantilul Șerban Darvari..."

Profesorul Murgu se opri și puse deoparte copia scrisorii. Pe urmă își scoase ochelarii și începu să-i șteargă, gînditor, cu o batistă mare, albă, pe care o scoase din buzunarul jachetei.

— Restul scrisorii, spuse apoi, nu se referă la chestiunea care ne interesează.

După ce-și puse din nou ochelarii, răsfoi prin mapa de piele și scoase o altă foaie dactilografiată.

Geologul Emil Pravăț și cei doi studenți urmăreau cu atenție fiecare gest al savantului. Pe chipul lor se putea citi că erau foarte interesați de faptele ce le erau aduse la cunoștință de către profesor. Acesta continuă:

— Și acum, iată copia scrisorii de răspuns, adresată de ilustrul nostru confrate Anton Racotă lui George Antim. Dat fiind că toată scrisoarea se referă la cazul care ne interesează, îmi permit s-o citesc în întregime.

Savantul făcu o mică pauză, apoi își drese glasul și începu:

Paris, 9 august 1916

Stimate collega și prieten,

Scrisoarea dv. din 3 iulie crt. a produs asupra mea o profundă impresie. Dacă cele pretinse de Șerban Darvari corespund realității, descoperirea lui poate fi numită, pe drept cuvînt, senzațională. O pasăre jurasică uriașă, imprimată într-un calcar din Deltă, din Delta Dunării noastre! Cred că nu greșesc afirmînd că, pentru paleontologi, ar fi una dintre cele mai intere-

sante descoperiri din ultima jumătate de secol, adică de la găsirea celebrelor amprente de **Archaeornites** în masivul pietros de la Solnhofen.

Trebuie să-ți mărturisesc, stimate collega, că nu cred de loc imposibilă o asemenea descoperire în Delta noastră. Ca să fiu mai precis, *sînt de părere că descoperirea lui Șerban Darvari* — bineînțeles dacă ea există nu numai în imaginația lui, ci și în realitate — nu s-a făcut în Delta propriu-zisă, ci în grindurile de la sud de brațul Sulina sau între brațul Sfîntu Gheorghe și lacul Razelm, sau chiar în regiunea deluroasă din nordul Dobrogei, la poalele Măcinului și Pricopanului.

Bazez această presupunere a mea pe faptul că straturile mezozoice sînt destul de răspîndite în Dobrogea și mai ales în regiunile din nord, de care vă vorbeam mai sus. Triasicul apare între Isaccea, Tulcea și Babadag, sub formă de petice scoase prin eroziune de sub loessul care-l acoperă. La Hagighiol, pe malul lacului Razelm, la Bașchioi și pînă la Tulcea, se găsesc nu numai gresiile și calcarele vinete și roșii, caracteristice triasicului, dar — după cum foarte judicios ați arătat și dv. într-un articol recent apărut — calcarele de aici conțin și numeroase fosile. Tot așa găsim aici și calcare jurasice, conținînd o faună bogată de **coralieri, echinoderme, lamelibranhiate, brahiopode** și mai ales **amoniți** * ; aceste fosile se află îndeosebi mai spre sud, de la capul Midia și pînă la Canara, pe malul lacului Siutghiol. In ceea ce privește cretacicul, el constituie întreg platoul Babadagului, încadrat între valea Slava Rusă și Telița.

Prin urmare, nordul Dobrogei prezentînd straturi din toată era mezozoică, într-o proporție ușor descrescîndă de la triasic la jurasic și cretacic, nu văd nici un motiv pentru care nu s-ar găsi în regiunea aceasta urme ale celor mai vechi păsări. Poate că nu este vorba chiar de o pasăre jurasică de tipul **Archaeopteryx,** ci de una dintre speciile apărute mai tîrziu, în cretacic, de tipul **Ichtyornis** sau — avînd în vedere că Darvari pretinde că are dimensiuni uriașe — de tipul **Hesperornis.**

In orice caz, stimate domnule Antim, este o datorie de onoare pentru dv. să faceți tot ce vă stă în putință ca să aflați amănunte în legătură cu descoperirea lui Șerban Darvari, iar dacă vă convingeți că a găsit într-adevăr un calcar litografic cu o pasăre jurasică sau cretacică, nu vă mai rămîne decît să procurați suma pe care o cere. Știu că întîmpinați mari dificultăți financiare, dar poate veți găsi totuși o soluție.

Aici, în Franța, eu am încercat să obțin unele subvenții, dar n-am reușit în demersurile mele. Pretutindeni am găsit uși închise sau mi s-a răspuns că nu sînt fonduri, că țările Europei sînt încleștate în uriașul efort al războiului, care înghite

---

* Nevertebrate care s-au dezvoltat în perioada jurasică; trăiesc în mări cu ape calde și aerate. Coralierii (celenterate) și echinodermele (metazoare) au schelet calcaros. Lamelibranhiatele și amoniții sînt moluște; ca și brahiopodele, ele au cochilii de diverse forme *(n. r.)*.

nu numai vieți omenești, dar și enorme resurse bănești. Da, stimate collega, trăim vremuri triste, nespus de triste, în această epocă a întunericului, cînd pentru o ghiulea de tun, aducătoare de moarte, se cheltuiește mai mult decît pentru progresul prin știință al umanității. Dar nu trebuie să ne descurajăm; lupta pentru triumful ideilor noastre va fi victorioasă, în ciuda marilor umilințe la care sîntem supuși.

Vă rog din suflet, stimate domnule Antim, să faceți tot ce vă stă în putință pentru ca minunata descoperire să nu se piardă pentru țara noastră. Romînia nu a intrat încă în război și are multe din avantajele materiale ale unei țări neutre. Bateți la toate ușile, insistați; sînt convins că nu vă va fi prea greu s-o faceți, căci veți avea tot timpul în față un scop nobil, în atingerea căruia se îmbină curiozitatea dv. de cercetător cu sentimentul mîndriei patriotice.

Cu orice preț, trebuie să evităm ca această descoperire, de cel mai înalt interes pentru știință, să fie înstrăinată, să părăsească teritoriul țării noastre; ea trebuie să îmbogățească muzeele țării și — prin cercetările specialiștilor noștri — să aducă o contribuție importantă la tezaurul științei mondiale.

Avem trista experiență a calcarului litografic de la *Solnhofen*. In nici un caz — așa cum foarte judicios ați remarcat și dv. în ultima scrisoare ce mi-ați adresat-o — această experiență nu trebuie să se repete.

Vă doresc mult succes și vă asigur că sînt cu totul de partea dv. în nobila și dificila acțiune pe care o întreprindeți.

Primiți vă rog asigurarea deosebitei mele considerații.

Anton Racotă

P.S. Vă rog să mă țineți în curent cu demersurile dv. și cu tot ce se ivește nou în această chestiune.

A. R.

Profesorul Murgu puse copia scrisorii în mapa veche de piele și alese alte cîteva foi:

— Ultima scrisoare, spuse apoi scoțîndu-și ochelarii, pe care îmi permit să v-o citesc, este edificatoare. Ea aduce o serie de date noi privitoare la chestiunea care ne interesează.

Savantul își puse din nou ochelarii și citi cu vocea lui limpede:

București, 30 aug. 1916

Mult stimate domnule Racotă,

Vă rog să mă iertați că vă răspund cu întîrziere, dar, după cum știți, evenimentele s-au precipitat în ultimul timp, țara noastră a intrat în război și comunicațiile cu restul Europei s-au întrerupt în bună parte. Abia acum am găsit prilejul să vă trimit, pe căi ocolite, această scrisoare.

În ceea ce privește chestiunea noastră, toate demersurile mele s-au lovit de un refuz categoric și nici măcar politicos. Politicienii noștri, cei care mînuiesc fondurile țării, sînt foarte ocupați cu ținerea unor discursuri fulminante și demagogice în parlament. Ei n-au timp să se ocupe de «fleacuri» din domeniul paleontologiei...

L-am căutat pe Șerban Darvari; l-am vizitat acasă, încercînd să obțin o amînare. Am folosit toate mijloacele: l-am rugat, l-am implorat chiar, am căutat să-i trezesc sentimentul mîndriei naționale, să-i arăt cît de important este pentru noi ca descoperirea lui să nu fie înstrăinată. Dar totul a fost în zadar. Mi-a rîs în nas, fluturîndu-mi în față o scrisoare pe care o primise recent din Anglia și în care era invitat de către consiliul de conducere al «British Museum»-ului să vină la Londra. Mi-a spus că pleacă imediat ce va găsi un prilej, drumurile Europei fiind acum foarte greu accesibile din cauza operațiilor de război.

Știrea aceasta a avut asupra mea un efect deprimant. *Mi-am dat seama că dacă Darvari reușește să plece*, totul e pierdut.

Cu toate acestea, vizita mea la tînărul «naturalist» s-a soldat cu un mic succes: mi-a arătat oul pietrificat găsit de el. Spunea că acum poate s-o facă liniștit fiindcă pentru el aceasta nu mai are nici o importanță, descoperirea lui fiind ca și vîndută — și încă «în valută forte».

Este într-adevăr oul pietrificat al unei păsări uriașe. El măsoară aproape 33 de centimetri în înălțime și are un diametru de aproximativ 22 de centimetri. Cu alte cuvinte, volumul său ajunge la 8 litri, ceea ce ar corespunde volumului a 140 ouă de găină. E limpede deci că nu poate fi vorba de oul unei păsări care trăiește încă în Delta Dunării. Dintre ouăle păsărilor actuale, numai cel de **Epiornis** s-ar apropia de aceste dimensiuni. Dar **Epiornis** trăiește în Madagascar și un ou de-al ei, pietrificat, nu are ce căuta în Delta noastră.

După acest ou — pe care Șerban Darvari îl ține ca o mărturie a descoperirii sale — nu se poate stabili cu precizie despre ce fel de pasăre e vorba. Dar de cînd l-am văzut și *l-am examinat sînt înclinat să cred că n-a exagerat și că a* găsit într-adevăr calcarul litografic pe care-l negociază cu atîta înverșunare. Mi-e teamă, iubite collega, că povestea penibilă a descoperirii de la Solnhofen se va repeta și că nu avem nici o putere pentru a împiedica aceasta.

Cîteva zile după întrevederea mea cu Darvari am aflat că a plecat la Constanța, unde s-a îmbarcat — împreună cu oul atît de prețios pentru noi — pe vasul englezesc «Northern Star». După unele zvonuri se pare că vasul s-a lovit de o mină în largul coastei dintre Sulina și Sfîntu Gheorghe, deci nu departe de locul unde Șerban Darvari a făcut descoperirea lui. Putem presupune deci că oul pietrificat zace acum, pentru vecie, pe fundul mării. Este încă una dintre mîrșăviile acestui groaznic război, care distruge atîtea bunuri materiale și culturale...

Imediat după aflarea acestei ştiri, de care s-a ocupat de altfel şi presa noastră, am întreprins cercetări pentru a afla în ce regiune a Deltei s-a deplasat Şerban Darvari ultima oară. Mi se părea un lucru îngrozitor ca secretul acestei extraordinare descoperiri să piară o dată cu «Northern Star» în valurile mării. Singurul amănunt pe care am reuşit să-l aflu este că Şerban Darvari a stat, în vara anului trecut, cîteva săptămîni în regiunea ostrovului Dranov, între braţul Sfîntu Gheorghe şi lacul Razelm. Sediul stabil îl avea în satul Carachioi, la un pescar pe nume Artimon Martiniuc, cu care este de mai multă vreme în relaţii.

După cum vedeţi, stimate domnule Racotă, informaţiile sînt destul de vagi. Am vizitat regiunea respectivă încă în urmă cu trei-patru ani, cu prilejul documentării pentru lucrarea mea «Probleme ştiinţifice cu privire la Delta Dunării» şi vă pot spune că este vorba de un teritoriu avînd sute şi sute de kilometri de canaluri întortocheate, nenumărate lacuri şi ghioluri mărginite de stufării, grinduri şi păpurişuri populate de cele mai felurite specii ale faunei caracteristice Deltei noastre.

Să încerci a regăsi aici calcarul litografic al lui Şerban Darvari înseamnă să cauţi un ac într-un car cu fîn. O asemenea acţiune ar necesita o armată de oameni, care să cerceteze sistematic un teritoriu imens, vreme de multe luni sau chiar ani ; pentru aceasta ar fi nevoie de o sumă mai mare chiar decît aceea pe care a cerut-o Darvari ca preţ al dezvăluirii secretului său. Banii aceştia nu-i putem procura ; acum, mai puţin ca oricînd, căci războiul, acest imens distrugător de bunuri, înghite totul cu lăcomie şi nu va întîrzia să secătuiască sărmana noastră ţară.

Cercetările noastre, iubite şi stimate collega, trebuie deci să le amînăm pentru mai tîrziu, cînd vor veni şi pentru noi, oamenii de ştiinţă, vremuri mai bune...

Profesorul Victor Murgu ridică ochii de pe foile dactilografiate şi-şi privi gînditor oaspeţii.

— Vremurile acestea, zise încet, iluştrii noştri înaintaşi Anton Racotă şi George Antim nu le-au mai apucat. Întîi războiul cu distrugerile lui, apoi ravagiile crizei economice... Anton Racotă a murit cîteva luni după semnarea armistiţiului, iar George Antim doi ani mai tîrziu, după o boală care l-a ţintuit vreme îndelungată pe patul de suferinţă. Este deci cît se poate de limpede că nici unul dintre ei nu s-a mai putut ocupa de interesanta descoperire de lîngă Carachioi.

Cîtva timp, în bibliotecă domni tăcere. Geologul Pravăţ privea îngîndurat pe fereastră, pe unde începeau să răzbată primele umbre ale serii. Mircea Vornicu, după o pauză destul de îndelungată, începuse să-şi pipăie iar cravata, iar colegul său Radu Balaban continua să fixeze filele pe care profesorul Murgu le ţinea în mîna cu degete lungi şi subţiri.

Într-un tîrziu, profesorul depuse copia scrisorii în mapa de piele şi zise :

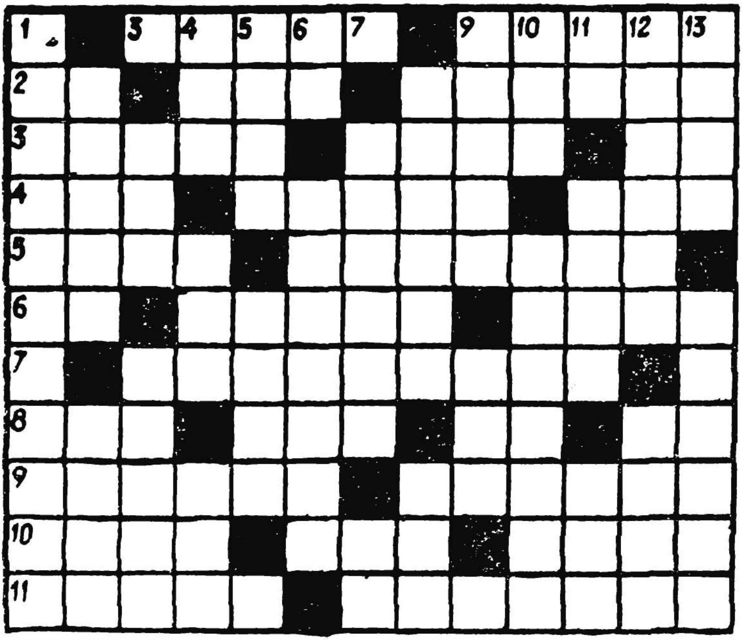
— Să trecem acum la scopul întrunirii noastre.

(Continuare în numărul viitor)

RADIOFONIE

ORIZONTAL:

1) Accesoriu al unui aparat de radio simplu — Sistem de transmitere a comunicaţiilor prin unde electromagnetice; 2) Simbolul emanaţiei — Marcă romînească de aparat de radio — Filamentul lămpii de radio care emite electroni (pl.); 3) Tuburi electronice — Leliţă — Prefixul Belgiei pe unde scurte; 4) Eu la romani — O învîrtitură de sîrmă pe carcasa transformatorului — Cuvînt din refrenul cîntecelor noastre populare; 5) A sta în reverie — Altă marcă de radio romînească; 6) Pană — La 16 martie a.c. s-au împlinit 100 de ani de la naşterea acestui mare savant rus, inventatorul radio-

foniei — Pisică; 7) Modificarea amplitudinii, frecvenţei sau fazei unei oscilaţii armonice (pl.); 8) Echipă de fotbal orădeană — Nume oriental — De la (în l. rusă) — Munte! 9) Mişcată din loc — Slăbiciune; 10) Sunete muzicale — Republica Populară Romînă — Plantă numită şi „floarea văduvilor"; 11) Izolează şi firele electrice ale transformatorului — Executarea unor cîntece în faţa unui auditoriu.

VERTICAL

1) Tehnica transmisiunii la distanță a imaginilor unor obiecte în mișcare prin procedee radioelectrice; 2) „Ochiul...", se folosește la aparatele de recepție radiofonică — Metal; 3) Bătrîn — A potrivi la locul lor piesele unui radio; 4) Șah al Persiei sau Stîncă rîpoasă la celți — Prefix sau numele roman al rîului Caraș — Rîu în U.R.S.S.; 5) Urcuș — Cîndva (poetic); 6) 110 la romani — Marcă... populară de aparat de radio fabricat în R.P.R.; 7) Antenă electromagnetică la un aparat de emisiune sau de recepție (pl.) — Salutare; 8) Vreunul — Ura! s-a întors! sau arhipelag în Polinezia; 9) Sistem radiotehnic cu multiple întrebuințări folosit în special în navigație — La radio îl schimbăm cu un buton; 10) Fir — Produceri de radiații care se pot propaga în mediul înconjurător; 11) Notă muzicală — Ivii — Care nu mai... cîntă; 12) Fir care nu... curentează — Pui de oaie; 13) Sport național — Fac parte din circuitul de intrare și captează undele herțiene din spațiu (pl.).

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scinteii „I. V. Stalin"
sub com. nr. 91194

2012

CLUB COLECȚIA Povestiri Științifico-Fantastice

cpsf.info

prelucrare
&
editor
Costin Teo Graur

I.m. Pompiliu

Au scanat, corectat, prelucrat.

Ceea ce nu au fost în stare redacţiile Ştiinţă şi tehnică sau cei care au dat să continue CPSF, au reuşit, cu multă dăruire, muncă şi cheltuială, aceşti entuziaşti.

Lor trebuie să le mulţumim pentru că avem acum posibilitatea să (re)citim legendara Colecţie.

clandher
flash_gordon
evilgheorghe
krokodyliu
progressivefan3
car_deva
coollo
fractalus
panionios
nid68
un anonim (RK)
Gyuri
hunyade
dl. Dan Lăzărescu
Cilly Willy
fizikant
Doru Filip
connieG

(dacă este omis cineva, vă rog un email şi reparăm greşeala)

Abonamentele la revista „Știință și Tehnică" și la colecția de „Povestiri științifico-fantastice" se primesc pînă cel mai tîrziu în ziua de 23 a lunii, cu deservirea în a doua lună următoare.

Abonamentele se primesc de către difuzorii de presă din întreprinderi, instituții și de la sate, secțiile de difuzare a presei, precum și de către factorii și oficiile poștale.

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ - PREȚUL 1 LEU